

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer profielen Natura 2000 versie 2014¹, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

¹ <https://www.natura2000.nl/index.php/profielen/vogelrichtlijnsorten>

Alk (*Alca torda*) (A200)

1. Status

Niet in Bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogel zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn (inwerkingtreding 1981). Voor Natura 2000-gebieden relevant als niet-broedvogel.

2. Kenschets

Beschrijving

De alk (*Alca torda*) is een middelgrote zeevogel uit de familie van alken (*Alcidae*). Het verenkleed van deze vogel bestaat grotendeels uit een zwarte rug, een witte buik en witte onder vleugels. De soort lijkt daarmee sterk op de zeekoet, maar onderscheidt zich o.a. door een hogere rechthoekige snavel met een witte verticale lijn in het midden en de langere, puntige staart. Alken zijn met een lengte van 37-39 centimeter en een spanwijdte van 63-67 centimeter iets kleiner dan zeekoeten. Door de gelijkenis met zeekoeten worden alken alleen onder goede waarnemingsomstandigheden op soort gedetermineerd.

Alken broeden in kolonies op rots- en klifkusten. Nederland maakt geen deel uit van het broedgebied. Na een kort broedseizoen aan land gaan de vogels met hun nog lang niet volgroeide jong de zee op en zwemmen ze van de kolonie weg. Ze blijven dicht bij de kolonies dan zeekoeten (Tasker et al., 1987). De jongen kunnen dan nog niet vliegen en de ouders, die bij hun jongen moeten blijven, ruien hun slagpennen in deze periode (de zomer). Waarnemingen van niet vlieg-vlugge jongen in Nederlandse wateren zijn zeer zeldzaam (Camphuysen, 2001; Geelhoed et al., 2009; Keijl, 2010).

De alk is het gehele jaar op het Nederlands Continentaal Plat (NCP) aanwezig en is hier een schaarse zomergast tot vrij talrijke wintergast. Alken komen verspreid over de hele Nederlandse Noordzee voor. Westelijk en noordwestelijk van de Doggersbank/Oestergronden en zuidelijk van de Zeeuwse Banken komen hoge dichtheden voor (Skov et al., 1995; Stienen et al., 2004). Ook de dichtheden in een smalle strook langs de Nederlandse kust zijn hoger (Camphuysen, 1998). Op het NCP zijn twee gebieden van bijzonder belang: het Friese Front (van Bemmelen et al., 2013) en de omgeving van de Bruine Bank (van Bemmelen et al., 2012; Geelhoed et al., 2014; Fijn & de Jong, 2019). De dichtheden en aantallen alken zijn hier in respectievelijk de (late) herfst en winter hoog.

Relatief belang binnen Europa groot

In Europa komen twee ondersoorten voor: de nominaatvorm *Alca torda torda* en *Alca torda islandica*. De eerste, hoog-noordelijke ondersoort, komt vrijwel niet in de Nederlandse Noordzee voor. De tweede *islandica* ondersoort broedt op IJsland en zuidelijker. De alken in Nederlandse wateren komen uit Ierland, van de west- en noordkusten van Groot-Brittannië en uit IJsland (Mead, 1974; Camphuysen, 2001; Leopold, 2017).

De 'populatie' in de Noord-Atlantische Oceaan bestaat uit verschillende deelpopulaties die op verschillende locaties broeden en overwinteren. Daarom is het moeilijk aan te geven wat als één (biogeografische) populatie wordt gezien. De Europese populatie wordt geschat op 979.000-1.020.000 volwassen individuen (BirdLife International, 2019). De biogeografische populatie die de bron vormt van de vogels die de Nederlandse Noordzee bezoeken wordt geschat op 324.000 vogels (Skov et al., 2007; van Bemmelen et al., 2012). De belangrijkste aantallen binnen Europa broeden in Groot-Brittannië en Ierland (145.000) en in IJsland (380.000, (Mitchell et al., 2004). De Britse populatie is sinds 1969/1970 meer dan verdubbeld, maar de laatste jaren stagneert de toename of is er zelfs sprake van afname van de aantallen. Op IJsland wordt sinds 2005 een afname vastgesteld (BirdLife International, 2019).

In 2016-2018 zijn op het Friese Front en het gebied van de Bruine Bank sloopstellingen gedaan gericht op alkachtigen (Geelhoed et al., 2019). Op het Friese Front verbleven in oktober/november (2012) naar schatting 27.184 alken. Later in de winter, in januari en maart werden in het gebied rond de Bruine Bank maximaal 20.000 alken gevonden (van Bemmelen et al., 2012, 2013; Geelhoed et al., 2014, Leopold & van der Wal, 2015). Goede schattingen voor andere specifieke delen van het NCP ontbreken.

Figuur 1 Alk (*Alca torda*) in winterkleed.

3. Instandhouding van de soort

Leefgebied

i. Beschrijving

Alken zijn obligate zeevogels die alleen aan land komen om te broeden. Voor het broeden worden voor landpredatoren moeilijk bereikbare eilanden en/of rots- en klifkusten uitgezocht. Alken broeden in kolonies op rots- en klifkusten. De broedgebieden van de alk liggen in de Atlantische Oceaan en aangrenzende zeeën, van Noordwest Rusland, Jan Mayen en Bereneiland, via Noorwegen, Finland, Zweden en Denemarken (Oostzee), IJsland, Faeröer, Groot-Brittannië, Ierland, Duitsland (Helgoland) tot Noordwest Frankrijk in de oostelijke Atlantische Oceaan, en van Groenland en Canada tot in Maine, Verenigde Staten van Amerika in de westelijke Atlantische Oceaan (Mitchell et al., 2004; BirdLife International, 2012, 2019). Ca 95% van de wereldpopulatie broedt in Europa (BirdLife International, 2019). Nederland maakt geen deel uit van het broedgebied.

Het grootste deel van het jaar verblijven alken op open zee. De soort heeft een ruim verspreidingsgebied op zee, op de noordelijke Atlantische Oceaan en haar randzeeën. Dit areaal wordt geschat op 16,7 miljoen vierkante kilometer (BirdLife International, 2019).

Op het NCP arriveren ze doorgaans later dan zeekoeten, aanvankelijk in de loop van de herfst in het noorden (Friese Front), later in de winter ook verder zuidelijk (Bruine Bank). Met uitzondering van deze gebieden verblijven alken vermoedelijk niet lang op dezelfde plaats: piekvoorkomens lijken kortstondig. In sommige jaren verschijnen alken in de (late) winter in hoge dichtheden in de kustzone (Camphuysen & Leopold, 1994; Bijlsma et al., 2001). Er is nog relatief veel onduidelijk over het habitatgebruik en het voorkomen op het NCP.

Alken zijn zeer gevoelig voor lozingen van drijvende olie, vet, of chemicaliën, omdat ze een groot deel van hun tijd op of in het water doorbrengen. Dergelijke vervuiling tast het verenkleed aan, zorgt ervoor dat de vogels hun isolatie verliezen en sterven aan onderkoeling. In het geval van zware besmeuring kunnen vogels sterven, doordat ze immobiel worden of stikken. Vooral de concentratiegebieden - het Friese Front in de herfst en de Bruine Bank in de winter - zijn gevoelig voor dit soort lozingen. Zoals voor alle zeevogels is vervuiling van het zeewater met giftige stoffen die zich in de voedselketen ophopen een bedreiging.

Verder worden alken verstoord door de aanwezigheid van schepen en windparken op zee (Leopold et al., 2013). In hoeverre de aantallen alken op het NCP worden gelimiteerd door competitie om ruimte met windmolenparken en scheepvaartroutes is echter niet bekend.

Een potentiële bedreiging vormt visserij met stand want omdat alken tijdens het foerageren in de uitgezette netten kunnen verdrinken (Zydelis et al., 2013).

Veel meer dan de verwante zeekoeten zijn alken voedselspecialist en concentreren ze zich op kleinere visjes van slechts enkele soorten (Ouweland et al., 2004; Thaxter et al., 2013). In de (Nederlandse) Noordzee bestaat het voedsel uit sprot, haring, zandspiering en driedoornige stekelbaars. Als voedselspecialisten zijn alken vermoedelijk zeer gevoelig voor variaties in het voorkomen van hun voedsel. Dit verklaart waarschijnlijk het soms erratische voorkomen en ook de massasterftes (Camphuysen, 2001) en afwijkend gedrag (schepen volgen Leopold et al., 2012) die soms worden geconstateerd.

ii. Elementen leefgebied van belang voor de soort

- Geen verontreiniging met drijvende olie, vet, of chemicaliën aangezien deze het verenkleed aantast, waardoor de vogels hun isolatie verliezen en kunnen sterven aan onderkoeling.
- Alken zijn gevoelig voor verstoring. In hoeverre de aantallen alken op het NCP worden gelimiteerd door competitie om ruimte met windmolenparken en scheepvaartroutes is echter niet bekend.
- Alken zijn afhankelijk van voldoende beschikbaarheid van kleine vissoorten.
- Alken zijn gevoelig voor bijvangst in stand wantnetten (Zydelis et al., 2013).

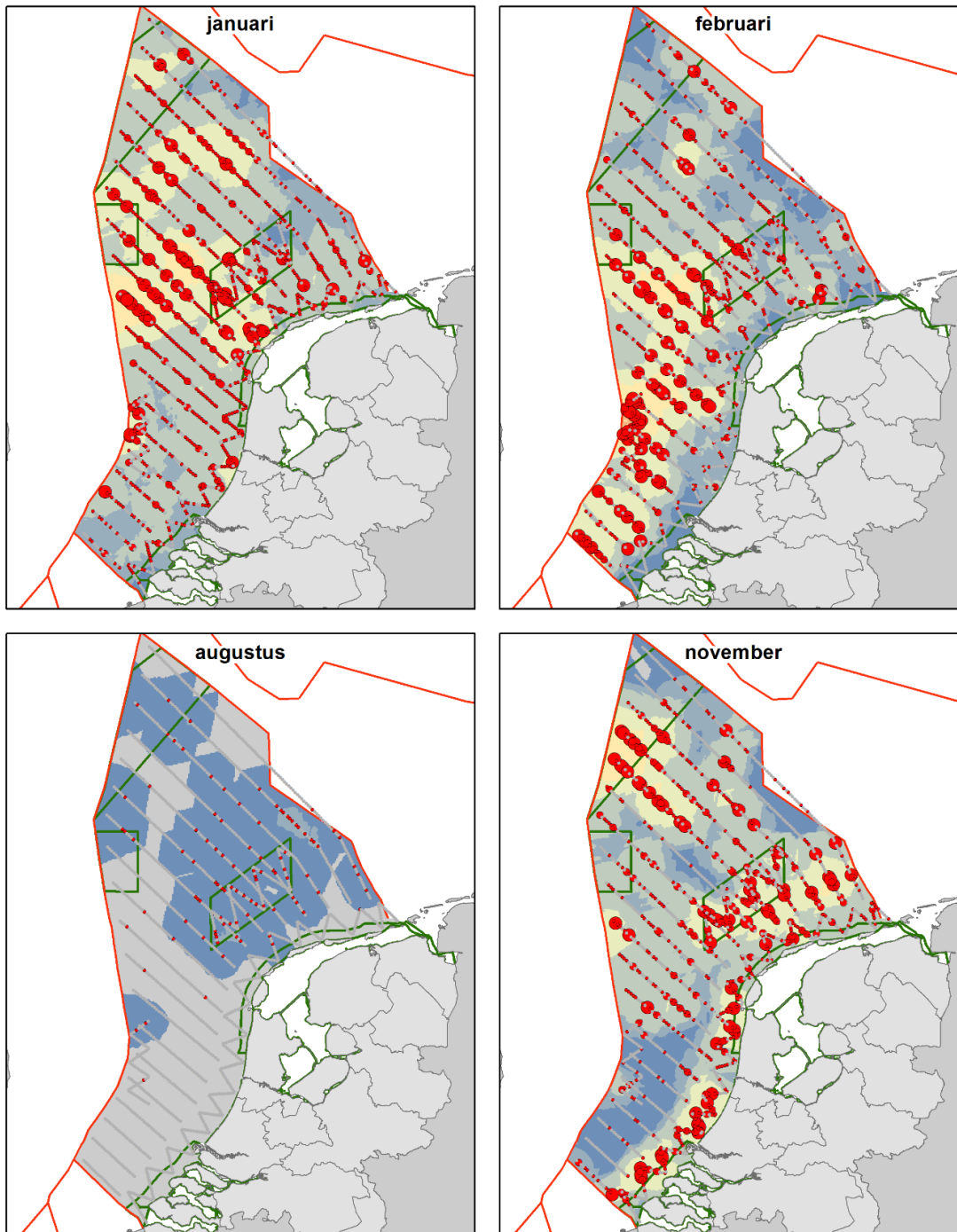
Voedsel

Net als zeekoeten jagen alken onder water naar voedsel. Aangedreven door hun vleugels kunnen alken dieptes bereiken van ruim 100 meter (Piatt & Nettleship, 1985; Jury, 1988), maar meestal komen ze niet dieper dan 35 meter. Volwassen alken ruien alle grote slagpennen in de periode augustus-oktober simultaan waardoor ze dan niet kunnen vliegen (Cramp, 1985). Onder water kunnen ze tijdens de rui, vanwege het kleinere benodigde vleugeloppervlak, wel blijven duiken en foerageren.

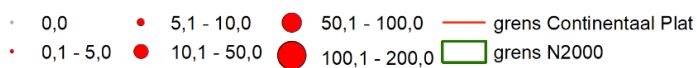
4. Huidig voorkomen

De alk komt voor op de gehele Nederlandse Noordzee (EEZ en territoriale wateren), met name buiten het broedseizoen. Van april tot en met september zijn de dichtheden meestal laag (figuur 2); alken zijn dan meer aan hun broedgebieden gebonden (figuur 3). In oktober/november neemt de gemiddelde dichtheid snel toe, vooral op het Friese Front; later in de winter zijn de aantallen zuidelijker, rond de Bruine Bank, het hoogst. In maart komen rond de Bruine Bank nog hoge dichtheden alken voor, maar in april zijn die ook hier grotendeels vertrokken.

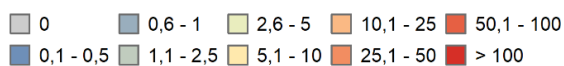
Alk Razorbill

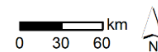
gemiddeld aantal/km²

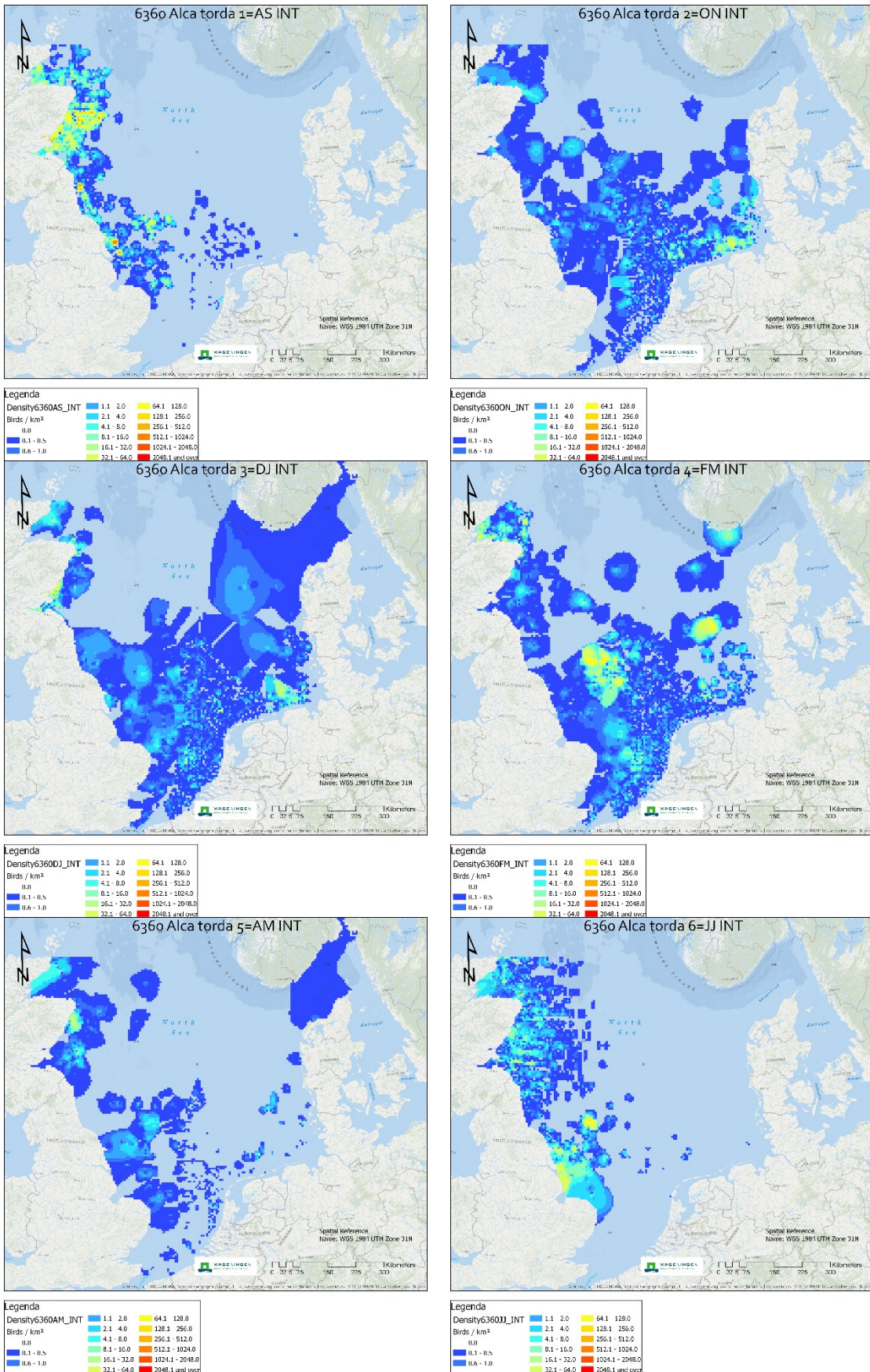
geïnterpoleerde dichtheid

seizoenen 2014/2015 tot 2018/2019

Verspreidingskaarten alk, voor vier perioden (de huidige MWTL tellingen), voor de periode augustus 2014 - februari 2019. Geïnterpoleerde dichtheden voor het gehele NCP en gemiddelde dichtheden (n/km^2), voor 2,5 km lange deeltransecten, berekend met behulp van de Effective Strip Width, dus rekening houdend met vogels die zijn gemist. Kaarten: Bureau Waardenburg//Delta Project Management.

Figuur 3 De verspreiding van alken in de zuidelijke Noordzee in (van linksboven naar rechtsonder) augustus/september, oktober/november, december/januari, februari/maart, april/mei en juni/juli. De schaal loopt van donkerblauw (minder dan 0,5 vogel per km²) tot oranje (concentraties van >250 vogels per km²).

Trends en ontwikkelingen

Broedende alken zijn lastig te inventariseren, zodat trends in aantallen broedvogels moeilijk te interpreteren zijn. In sommige kolonies kunnen voedselbeschikbaarheid en geschikte nestplaatsen een beperkende factor vormen. De beschikbaarheid van zandspiering lijkt het broedsucces van alken te beperken (Mitchell et al., 2004). Predatie van eieren en kuikens heeft lokaal een negatieve invloed op het broedsucces. In hoeverre predatie gevolgen heeft voor de populatiegrootte is onbekend.

Verdere gegevens zijn niet beschikbaar. Trendberekening is niet mogelijk. Zowel in de oude MWTL-tellingen als bij zeetrektingen worden alken en zeekoeten te weinig op soort gedetermineerd.

5. Landelijke instandhoudingsdoelstelling

Behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.

6. Bronnen

- Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen, 2001. Avifauna van Nederland II - Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB Uitgeverij/KNNV, Haarlem/Utrecht.
- van Bemmelen, R.S.A., M.F. Leopold & O.G. Bos, 2012. Vogelwaarden van de Bruine Bank - Project Aanvullende Beschermde Gebieden. IMARES Rapport C138/12.
- van Bemmelen, R., F. Arts & M. Leopold, 2013. Alken en zeekoeten op het Friese Front. IMARES Rapport C160/13.
- BirdLife International, 2012. *Alca torda*. The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2014.3. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 01 June 2015.
- BirdLife International, 2019. Species factsheet: *Alca torda*. Downloaded from <http://www.birdlife.org> on 12/09/2019.
- Camphuysen, C.J., 1998. Het voorkomen van de alk *Alca torda* in de Nederlandse wateren. *Limosa* 71: 69-77.
- Camphuysen, C.J., 2001. Alk *Alca torda* spp. In: Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Avifauna van Nederland II - Algemene en schaarse vogels van Nederland. GMB Uitgeverij/KNNV, Haarlem/Utrecht, pp 275-276.
- Camphuysen, C.J., 2004. The Tricolor oil spill: an accident that should have been prevented. *Atlantic Seabirds (special issue)* 6: 81-84.
- Camphuysen, C.J., 2012. Olieslachtoffers op de Nederlandse kust, 2011/2012. Report to the Ministry of Transport, Public works and Water Management, Rijkswaterstaat Noordzee by Royal Netherlands Institute for Sea Research, Texel. http://www.zeevogelgroep.nl/Downloads/DownloadsCamphuysen/Camphuysen2012_Olieslachtoffers201112_NIOZrep.pdf
- Camphuysen, C.J. & M.F. Leopold, 1994. Atlas of seabirds in the southern North Sea. IBN Research report 94/6, NIOZ Report 1994-8, Institute for Forestry and Nature Research, Netherlands Institute for Sea Research and Dutch Seabird Group, Texel.
- Cramp, S. (Ed.), 1985. The Birds of the Western Palearctic, 4. Oxford Univ. Press, Oxford.
- Fijn, R.C. & J.W. de Jong, 2019. Vogelwaarden van een mogelijk Natura 2000-gebied Bruine Bank. Populatieschattingen van kwalificerende, begrenzend en niet-kwalificerende soorten binnen drie mogelijke gebiedsbegrenzingsen. Bureau Waardenburg Rapportnr. 19-042. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Geelhoed, S. C. V., Lagerveld, S., Leopold, N. F., & Verdaat, J. P. (2019). Cruiserapport scheepstellingen van zeevogels op het Friese Front, 2018. (Wageningen Marine Research rapport; No. C098/19). Wageningen Marine Research. <https://doi.org/10.18174/504274>.
- Geelhoed, S.C.V., O.G. Bos, D. Burggraaf, A.S. Couperus & S. Lagerveld, 2014. Verklarende factoren voor de verspreiding van alken en zeekoeten op de Bruine Bank - Project Aanvullende Beschermde Gebieden Noordzee. IMARES Rapport C113.14, IMARES.
- Geelhoed, S.C.V., M. Leopold & K. Camphuysen, 2009. Alk *Alca torda* met halfwas jong op het Friese front, juli 2009. *Sula* 22: 87-89.
- Jury, J.A., 1988. Deep-diving auk: Razorbill at 140 metres. *North Sea Bird Club Report* for 1986: 54.
- Keijl, G.O., 2010. Jonge Alken *Alca torda* in Nederland. *Sula* 23: 7-14.
- Leopold, M.F., 2017. Seabirds? What seabirds? An exploratory study into the origin of seabirds visiting the SE North Sea and their survival bottlenecks. Wageningen Marine Research report C046/17.
- Leopold, M., van Bemmelen R., S. Geelhoed & R. Witte, 2012. Alken *Alca torda* als fanatieke scheepsvolgers in januari 2012. *Sula* 24: 109-120.

- Leopold, M.F., van Bemmelen R.S.A. & Zuur A.F., 2013. Responses of local birds to the offshore wind farms PAWP and OWEZ off the Dutch mainland coast. IMARES Report C151/12.
- Leopold, M.F. & J.T. van der Wal, 2015. Kwalificerende en niet-kwalificerende vogelsoorten in het gebied "Bruine Bank". Intern IMARES rapport aan Min. EZ.
- Mead, C.J., 1974 The results of ringing auks in Britain and Ireland. *Bird Study* 21: 45-86.
- Mitchell, P.I., S.F. Newton, N. Ratcliffe, T.E. Dunn, 2004. Seabird populations of Britain and Ireland. Christopher Helm, London.
- Ouwehand, J., M.F. Leopold & C.J. Camphuysen, 2004. A comparative study of the diet of guillemots *Uria aalge* and razorbills *Alca torda* killed during the Tricolor oil incident in the south-eastern North Sea in January 2003. *Atlantic Seabirds (special issue)* 6: 147-166.
- Piatt, J. F., D.N. Nettleship, 1985. Diving depths of four alcids. *Auk* 102: 293-297.
- Skov, H., J. Durinck, M.F. Leopold & M.L. Tasker, 1995. Important bird areas in the North Sea, including the Channel and the Kattegat. BirdLife International, Cambridge.
- Skov, H., Durinck, J., Leopold, M.F. & M.L. Tasker, 2007. A quantitative method for evaluating the importance of marine areas for conservation of birds. *Biological Conservation* 136: 362-371.
- Stienen, E.W.M., J. Haelters, F. Kerckhof & J. van Waeyenberge, 2004. Seabird strandings in Belgium during the Tricolor incident. *Atlantic Seabirds* 6(3/S.I.): 129-146.
- Tasker M.L., A., Webb. A.J., Hall, M.W. Pienkowski & D.J. Langslow, 1987. Seabirds in the North Sea. Nature Conservation Council, Peterborough.
- Thaxter, C.B., F. Daunt, D. Grémillet, M.P. Harris, S. Benvenuti, Y. Watanuki, K.C. Hamer & S. Wanless, 2013. Modelling the effects of prey size and distribution on prey capture rates of two sympatric marine predators. *PLoS ONE* 8(11): e79915. doi:10.1371/journal.pone.0079915
- Żydelis, R., C. Small & G. French, 2013. The incidental catch of seabirds in gillnet fisheries: A global review. *Biological Conservation* 162: 76-88.